

АНГЕЛИНА БАНКОВИЋ, ЗЛАТА ВУКСАНОВИЋ МАЦУРА

ТРИ АРХИТЕКТОНСКА КОНКУРСА ЗА МУЗЕЈ ГРАДА БЕОГРАДА

САЖЕТАК:

У раду су представљена три архитектонско-урбанистичка конкурса организована како би се пронашло решење за трајни смештај Музеја града Београда. Мада је основан 1903. године, Музеј још увек нема сопствену зграду, ни сталну поставку. Селидбе су пратиле Музеј од његовог оснивања када је био смештен у једној соби у тадашњој згради Београдске општине, па све до смештаја у просторије у Змај Јовиној улици, у којима се и данас налази. Покушаји да се реши питање трајног смештаја чињени су више пута, а међу њима су била и три архитектонско-урбанистичка конкурса. Прва два су реализована 1954. и 1976. године, када је у блоку између улица Кнеза Михаила, Краља Петра, Узун Миркове и Тадеуша Кошћушка, било предвиђено подизање нове музејске зграде. Трећи конкурс, из 2016. године, био је намењен избору идејног решења за реконструкцију зграде некадашње Војне академије у Ресавској улици 40б и њене пренамене у Музеј града Београда. Овај рад се у највећој мери заснива на изворној документацији о конкурсима која је сачувана у оквиру Збирке за архитектуру и урбанизам Музеја града Београда.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: *Музеј града Београда, конкурси, архитектура, урбанизам, реконструкција*

ABSTRACT:

The paper presents three architectural-urbanistic contests organized with the aim of ensuring permanent accommodation for the Belgrade City Museum. Though founded in 1903, the Museum is yet to be assigned a building for its own purposes, and has not instated a permanent exhibition. Relocations have been a constant challenge for the Museum, since it was established and situated in a single room in the former Belgrade Municipality, to its relocation into a building in Zmaj Jovina Street, remaining in this place ever since. Several attempts have been made to solve the issue of its permanent location, including the three architectural-urbanistic competitions. The first two were realized in 1954 and 1976, at the time when the museum building was planned in the area encompassed by Knez Mihailova, Kralja Petra, Uzun Mirkova and Tadeuša Košćuška streets. The third competition, organized in 2016, sought a conceptual design for reconstructing the former Military Academy building in 40b Resavska street, and its conversion into the Belgrade City Museum. This paper is mostly based on the original competition documents, that remain preserved in the Architecture and Urbanism Collection of the Belgrade City Museum.

KEYWORDS: *Belgrade City Museum, competitions, architecture, urban planning, reconstruction*

Музеј града Београда основала је Београдска општина 1903. године. Током протеклих 115 година, Музеј се више пута селио и отварао и затварао своју сталну поставку. Услед недостатка простора, 1960. године, стална поставка је последњи пут затворена, а проблем трајног смештаја Музеја остао је и данас отворен. Ради решавања питања музејске зграде, спроведена су три велика архитектонско-урбанистичка конкурса на којима је укупно учествовало 88 ауторских тимова. На два конкурса, организована 1954. и 1976. године, концепт је почивано на идеји подизања нове зграде Музеја, док је последњи из 2016. године

обухватио израду идејног решења реконструкције зграде некадашње Војне академије, подигнуте 1899. године, у Ресавској улици 40б и њене пренамене у Музеј.¹

Истраживање на коме је базиран овај рад спроведено је током припреме изложбе о конкурсима за зграду Музеја, која је одржана 2017. године.² Текст је највећим делом написан на основу изворне документације која је сачувана у оквиру Збирке за архитектуру и урбанизам, као и у архиви Музеја града Београда.³ Мањи делови ове грађе, што је распис конкурса и извештај жирија из 1954. године, објављени су у бројевима један и два, тада новопокреног часописа *Го-*



Сл. 1 / Ојштински музеј и библиотека у Улици краља Петра 26, документација МГБ

гишњак Музеја града Београда.⁴ Неке информације о конкурсима из 1954. и 1976. године представила је Мирјана Мијајловић у свом чланку о историјату Музеја, такође у *Годишњаку града Београда*.⁵ Поред тога, информације и прикази конкурса објављивани су у појединим новинским чланцима из времена њиховог одржавања. Сегмент који се односи на предисторију конкурса и процес формирања Музеја града Београда, написан је на основу музејске документације, текстова објављиваних у *Београдским ојштинским новинама*, те неколико радова које су објавили некадашњи запослени у Музеју, првенствено Миодраг Дабижић и Милорад Целебџић.⁶

Настанак и селидбе Музеја и његових збирки

Идеја о формирању градског музеја појавила се још 1894. године са понудом коју је Самуило Стевановић дао Општини београдској да откупи његову збирку *старих ствари и оружја*. Општински одбор то није прихватио с образложењем да нема довољно финансијских средстава.⁷ Откуп ове збирке је у наредним годинама био тема неколико састанака Општинског одбора, али је био одбијан или одлаган за неки следећи пут. Коначна одлука да се Стевановићева понуда прихвати донета је на седници одржаној 16. октобра 1901. године,⁸ чиме је Општина поставила основу свог будућег музеја. С друге стране, тиме је отворен и проблем који је такође више пута био предмет седница у годинама које су уследиле. Био је то проблем смештаја збирке. Неколико пута се појављивао предлог да се збирка смести у просторије Народног музеја, али то



Сл. 2 / Стилна поставка Музеја града Београда у Улици Змај Јовиној 1, документација МГБ

није реализовано.⁹ Питање није било решено ни до 15. октобра 1903. године, када је Београдска општина донела званичну одлуку о оснивању свог, општинског музеја.¹⁰ У међувремену је Општина, у свом званичном гласилу *Београдским ојштинским новинама* од 15. августа 1904. године, објавила да је своју збирку старина откупљену од Самуила Стевановића уступила Војном музеју који ће је изложити на дан свог отварања и дан прославе стогодишњице Првог српског устанка. У објави је посебно наглашено да се за збирку, у којој се налазе предмети попут пушке Станоја Главаша и три јатагана војводе шабачког Илије Марковића, интересује и краљ Петар Први Карађорђевић који је замолио да буде обавештен кад збирка буде изложена.¹¹ Према до сада познатим подацима, то је била прва изложба збирке општинског музеја, данас Музеја града Београда, и једина до 1931. године.

Види се да су проблеми смештаја Музеја пратили ову установу од времена њеног настанка. Иако су, прво 1911, а затим и 1920. године, постојали покушаји да се Музеј смести у простор Конака кнегиње Љубице, они никада нису реализовани.¹² Предмети откупљени за Музеј у међувремену су били смештени у канцеларијама општине, које су се налазиле у згради у Улици Узун Мирковој број 1.¹³ Питање Музеја остало је питање другог реда све до 1929. године и формирања обједињене институције Општинске библиотеке и музеја. Буџетом за 1929. годину први пут је предвиђено радно место библиотекара. Место је понуђено др Марији Илић Агаповој, којој је прво било поверено вођење библиотеке, а затим и музеја. Агапова се сместила у једну просторију у згради Општине и

до краја 1929. године пописала све предмете које је у згради пронашла, сврставши их у збирку градског музеја. Било их је укупно 155.¹⁴ Током 1930. године, установа је добила још два запослена, а рад на набављању нових предмета се наставио. Због тога је донета одлука да се за смештај библиотеке и музеја унајми други спрат куће трговца Јосипа Алкалаја у Улици краља Петра 26, где је, у само једној просторији у јануару 1931. године отворена прва стална поставка обједињене установе (сл. 1).¹⁵

Поклонима Београђана и откупима које је спровела Београдска општина, фондови општинске библиотеке и музеја су расли. Изнајмљени простор брзо је постао недовољан, па је већ 1. новембра 1932. године установа пресељена на, поново изнајмљени, други и трећи спрат зграде госпође Вуке Јакић у Косовској улици број 39.¹⁶ Увећавање музејског и библиотечког фонда се наставило, због чега је Општина донела одлуку да им обезбеди трајни смештај. Године 1935. откупљена је зграда у Улици Змај Јовиној број 1, у којој је убрзо отворена стална музејска поставка (сл. 2).¹⁷ Наредних пет година музеј и библиотека и даље су функционисали заједно. Тако је било све до 1940. године када су званично формиране две одвојене установе које су до данас наставиле да коегзистирају под истим кровом у Змај Јовиној улици. Услед недостатка простора, стална поставка Музеја која је постојала у овој згради, затворена је 1960. године и више није отворана.¹⁸ Ипак, од проналажења одговарајућег смештаја за Музеј града Београда није се одустало, па су након Другог светског рата организована три архитектонско-урбанистичка конкурса, чији распис и резултати су предмет овог чланка.

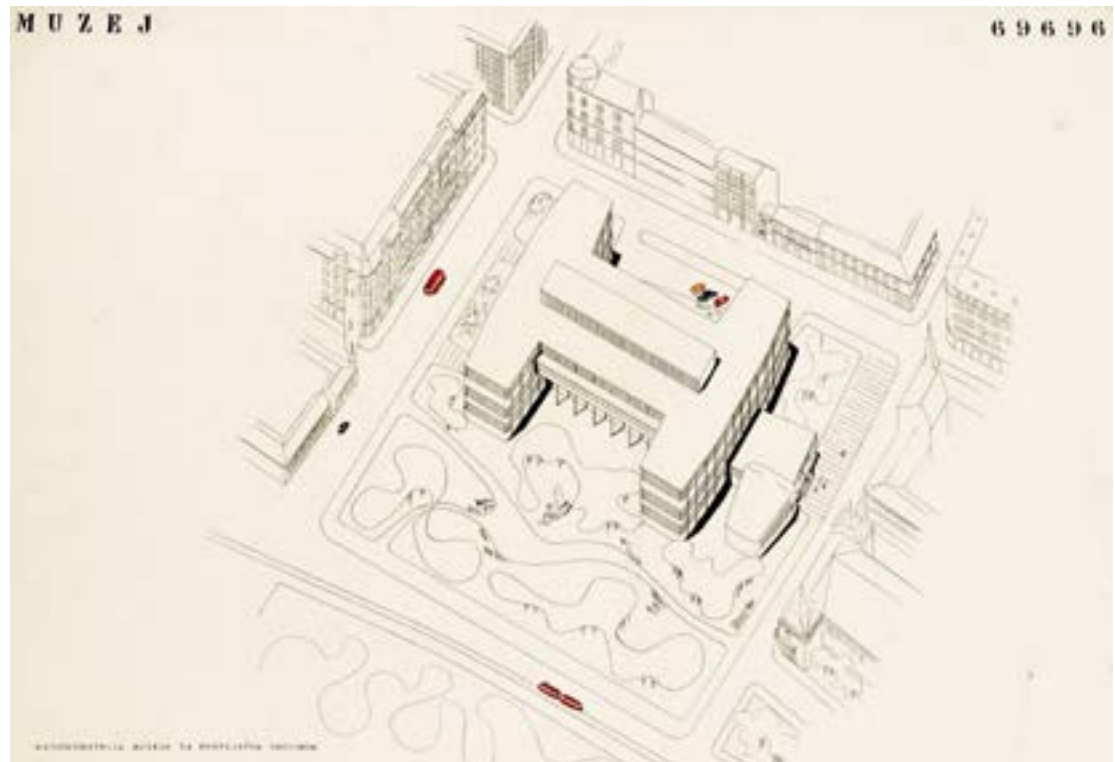
Први конкурс за нову зграду Музеја из 1954. године

Први конкурс за израду предлога за изградњу зграде Музеја града Београда организован је 1954. године.¹⁹ Активности на његовој припреми почеле су у јануару 1954. године формирањем саветодавне Комисије за разматрање програмске скице будућег Музеја града Београда. Након што је ова Комисија поднела извештај о раду, формирана је нова Комисија за техничку припрему материјала на основу кога ће бити расписан конкурс за израду идејне скице нове зграде Музеја града Београда.²⁰ Конкурс је расписан у јуну 1954. године и трајао је до септембра. Био је општи, југословенски и анонимни, а право учешћа имали су сви стручњаци са држављанством Федеративне Народне Републике Југославије.²¹

Одабир места за нову зграду Музеја био је предмет озбиљних просторних и урбанистичких анализа. Превагнуо је став, изнет у једном од докумената који је претходио распису конкурса, у коме је наглашено да зграда Музеја *треба да буде њојинућа [...] у старом делу града, где се првобитно развијало градско насеље Београда [...] на једној од живих артерија у центру, где стирју живи.*²² У складу са тим је и утврђена локација за изградњу Музеја, у блоку између улица Кнез Михаилове, 7. јула (данас Краља Петра), Узун Миркове и Цара Уроша. Учесницима је препоручено да овај простор третирају као слободан, и да на њему реше, *по свом нахођењу, архитектонско-урбанистичко обликовање њојављеној задатка, смањрајући земљиште, ограничено најпре њоменујим улицама, као њојину слободно градилиште, без објекта који се данас на њему налазе.*²³

Према постављеним програмским условима, површина предвиђена за сталну музејску поставку износила је 3.490 м². Планирана поставка је била конципирана у складу са организацијом збирки и материјала у Музеју и обухватала је археолошку изложбу, затим историју Београда од XIX века до савременог доба и, као трећу целину, уметност.²⁴ Према програмским захтевима које је изнео Музеј,²⁵ за археолошки сегмент поставке је требало предвидети 1.030 м², а за историјски 1.680 м². За уметнички део је било планирано 780 м², од чега 300 м² за збирку Павла Бељанског која се у том тренутку налазила у Музеју града Београда,²⁶ затим 400 м² за галерију београдских пејзажа и 80 м² за реконструкцију бечког ателеа Паје Јовановића.²⁷ Поред сталне поставке, за публику су планирани и други простори: галерија за повремене и тематске изложбе површине 300 м², сала за предавања са двеста педесет места, бифе, предворје са вестибилном, билетарница и засебан улаз. За запослене је требало пројектовати посебан улаз и двадесет канцеларија за управу, администрацију и стручне службе,²⁸ као и посебне просторе за обезбеђење, одржавање, техничке просторије за изложбени мобилијар, по једну препараторску, столарску, цртачку и фотографску радионицу, од којих би ова последња имала и мрачну комору. Била је предвиђена и библиотека са двадесет места за седење, канцеларијом за библиотекара и депоом за 25.000 књига. За музејске депое одређено је 1.500 м² са додатних 500 м².²⁹

Учесници на конкурсима били су у обавези да доставе следеће: *ситуациону скицу у размери 1:500, све основе, изгледе и карактеристичне пресеке у размери 1:200, њерсејективни изглед са хоризонјом у висини човека, изометријски њриказ целој објекта [...], кра-*



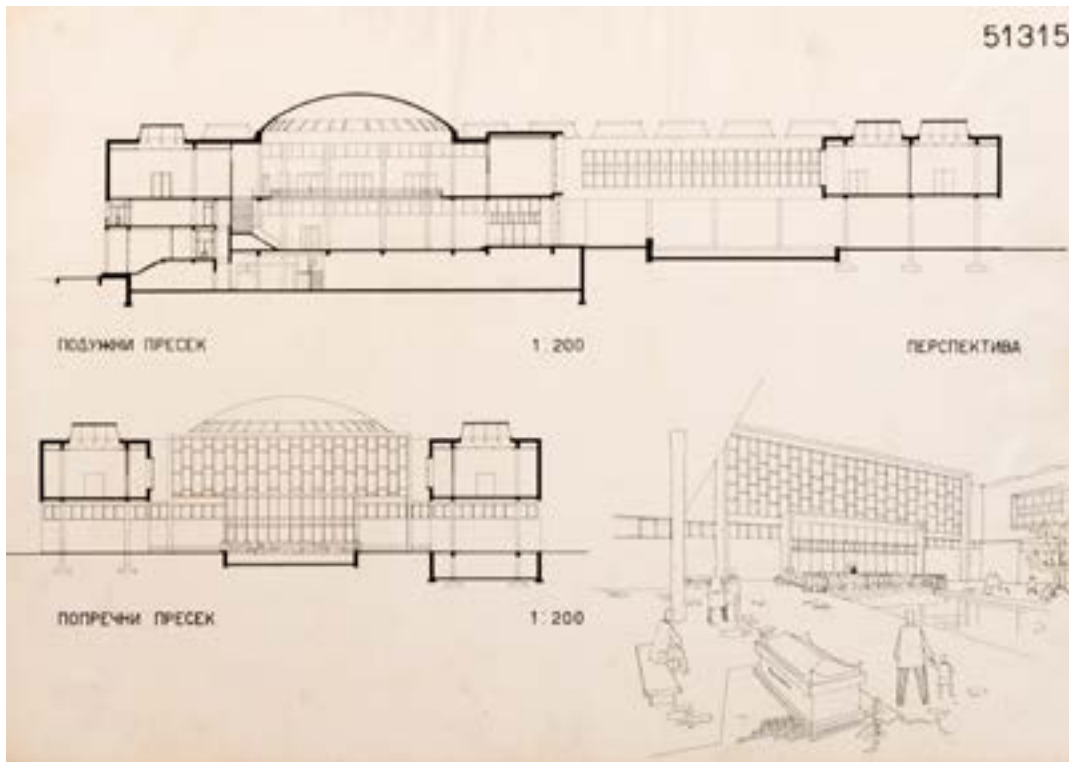
Сл. 3 / Конкурсни рад архитектуре Јураја Бертола
(шифра: 69696), студијска збирка ЗАУ

ишак ишехнички оиис, ирорачун квадратуре и кубаиуре зираге [...], као и све друге прилоге за које је пројектант сматрао да су потребни за боље разумевање његових идеја.³⁰ Предвиђена је додела пет награда и четири откупа, а укупан наградни фонд износио је 1.275.000 динара. Оцењивачки суд, односно жири за преглед пристиглих радова чинило је једанаест особа које су претходно радиле и на припреми техничке документације за расписивање конкурса. Међу њима је било представника градских власти (Јела Перовић, инспектор за културне установе, и архитекте Мате Бајлон и Љиљана Шакић), Музеја града Београда (Зорица Симић-Миловановић, управник, и Душан Шишмановић, секретар), друштва музејско-конзерваторских радника (Ђорђе Мано–Зиси) и друштва архитеката НР Србије (Димитрије М. Леко и Иво Куртовић), Савеза друштва архитеката ФНРЈ (Казимир Остроговић и Нико Бежек) и Урбанистичког завода (Бранислав Мирковић).³¹

Пре почетка вредновања радова, жири је као посебно важне одредио следеће елементе: урбанистичку поставку комплекса, генералну диспозицију унутрашњег простора и његово осветљење. Задовољавајућа урбанистичка поставка подразумевала је да објекат што је могуће више буде прожет зеленилом и да има што мање спратова, да би се боље уклопио у

околне парковске површине Калемегдана, као и да има прилаз из Улице кнеза Михаила, за који је пожељно да буде уочљив и из улица 7. јула (данас Краља Петра) и Узун Миркове. Адекватна генерална диспозиција подразумевала је добру међусобну повезаност музејских депоа и улаза са изложбеним просторима и канцеларијама запослених, добру везу између главног вестибила, простора за повремене изложбе и сале за предавања, атрактивност лапидаријума и његову повезаност са главним вестибилем, прегледност и добру оријентацију за посетиоце, као и димензије и адаптабилност изложбених простора. Било је пожељно да сви простори буду добро осветљени, а посебно су захтевани зенитално и бочно осветљени изложбени простори.³²

Стигло је деветнаест радова које су послали тимови из Београда, Љубљане и Загреба, а пројектанти су приказали разнолике визије будућег Музеја. Тако су аутори пројекта под шифром 35826 планирали да главни улаз у Музеј оријентишу према Улици кнеза Михаила са једној илочника фланкираној са две водене иловршине, монументиалним сиейенишием уоквиреним двема скулптуралним композицијама.³³ Слично је размишљао и аутор рада под шифром 11117, код кога је улаз такође из Кнез Михаилове улице, удаљен двадесет метара од саме улице, са најкриљеним сираиом,



Сл. 4 / Конкурсни рад архитеката Драгана Илића и Владе Стојаковића са студентом архитектуре Драганом Ивковићем (шифра: 51315), студијска збирка ЗАУ

како би се створила извесна психолошка припрема посетилаца. И овде је планирано да прилаз буде фланкиран копијама скулптура, зеленилом и басеном, како би се добио један посебан ефекат карактеристичан за ову врсту објекта.³⁴ Аутори рада под шифром 54321, пажњу су посветили унутрашњој организацији, нагласивши да њихово решење омогућава да се изложбени простори музеја организују слободно, тако да је могуће неке од њих искључити из излагачког тока, тиме не реметећи континуитет изложбе. Ово је постигнуто захваљујући лифтовима који су смештени у центру излагачких простора.³⁵

Конкурс је завршен подношењем Извештаја оцењивачког суда 1. октобра 1954. године.³⁶ Награде су распоређене тако што су прва и друга спојене и додељене две једнако вредне радовима архитекте Ратомира Богојевића (шифра: 91112)³⁷ и архитеката Здравка Бреговца и Вјенцеслава Рихтера (шифра: 37331). Трећа награда додељена је раду архитеката Марјана Хаберлеа и Минке Јурковић (шифра: 15954). Архитекте Богдан Игњатовић и Леон Кабиљо, са сарадницама архитеката Бранком Гардиновачки и Богињом Дамњановић (шифра: 35826) освојили су четврту награду, док је пета припала архитекти Константину Крпићу (шифра: 11117). Поред

додељених награда, жири се одлучио и за четири откупа који су припали радовима архитекте Јураја Бертола (шифра: 69696, сл. 3), Живорада Богошевића (шифра: 12081), архитекте Бранислава Миленковића и апсолвента архитектуре Јелисавете Миленковић из Београда (шифра: 54321) и архитеката Драгана Илића и Владете Стојаковића са студентом архитектуре Драганом Ивковићем (шифра: 51315, сл. 4).³⁸

У оквиру свог Извештаја жири је дао и образложење свих пристиглих радова. Тако се за један од првонаграђених радова, архитекте Богојевића (шифра: 91112), каже да је *Урбанистичка концепција увлачења Калемегданској зеленила остварена [...] Сажести облици и одмерени волумени зграде у зеленилу чини усело решење поситиуној прелаза из блоковске изградње града у Калемегдански парк. Овиме је уједно за ову врсту објекта поситиуно и потребна изолација од околних улица. Жири констатује и да је тенденција пројектантиа да обликује просторно објекат нарочито усела у формирању припремној шрема пред улазом у музеј, заштим кроз орианско повезивање главној музејској весибила са ландшаријумом у преземљу што је уједно довело до усешној усклађивања функција са обликовањем. Међуштим примена искључиво конинуиране комуникације кроз музејске просторије није повољна јер не даје моућност засебној*

*разгледања појединих одељења.*³⁹ Доследан став чланова жирија у вези са пожељном формом и организацијом будуће зграде Музеја види се и из коментара о једном ненаграђеном раду (шифра: 19547) за чију се концепцију каже да *се базира на подели објекта у два дела и то једној у виду блоковске изградње и другим делом као засебним јављеном са неразвијеном међусобном везом, што се сматра неприхватљивим, уз напомену да у дејалној разради пројекат показује крујне недостатке, нарочито у погледу функције и обликовања унутрашњих просторија.*⁴⁰

Како према одлуци жирија ниједан од пројеката није у потпуности задовољио услове конкурса, ниједан није био ни предложен за директно извођење. Због тога су, на основу решења Секретаријата за просвету и културу Народног одбора града Београда од 7. јануара 1955. године, аутори два првонаграђена рада били позвани на ужи конкурс како би ускладили своје пројекте са сугестијама жирија, што су они и учинили.⁴¹ Већ 26. фебруара 1955. године са архитектама се састала Комисија за оцену пројеката за зграду Градског музеја, у чијем се саставу налазила већина чланова жирија. На састанку је донета одлука да ни исправљена и дорађена решења не задовољавају критеријуме Комисије, те да ниједно од њих не може бити препоручено за извођење, уз напомену да *изузетно вредност објекта музеја, који треба да у исто време представља максимално могуће достижнуће у архитектонском, функционалном, конструктивном и економском погледу изражи даљи рад у вези са припремама за израду коначној пројекта.*⁴²

Убрзо по завршетку конкурса, у септембру 1955. године, Секретаријат за просвету и културу Народног одбора срезом Београд је обавестио Музеј да не постоје довољна финансијска средства за подизање нове зграде. Током 1956. и 1957. године се неко време говорило и о поновном усељењу Музеја у некадашњу зграду у Узун Мирковој 1, о чему су објављени и текстови у дневној штампи, али Музеј није добио никакво писмено обавештење о томе.⁴³ Поново су покренуте активности за добијање локацијске дозволе 1960. године, на истом простору као и 1954,⁴⁴ а затим и преговори са архитектом Ратомиром Богојевићем, као једним од добитника прве награде на конкурс, за израду пројектне документације. Прелиминарни уговор са њим потписан је у децембру 1960. године.⁴⁵ С обзиром на то да је Богојевић преминуо 1962. године, даља сарадња настављена је са његовом супругом и директорком атељеа „Лик”, Надом Богојевић. У оквиру атељеа „Лик” је требало да буде довршена започета пројектна документација, као и да се Музеју преда све оно што је било завршено за

живота архитектке.⁴⁶ Ови пројекти такође се чувају у Музеју, али до њихове реализације никада није дошло. Услед недостатка финансија, пројекат изградње нове музејске зграде је стопиран већ наредне, 1963. године.⁴⁷

Други конкурс за нову зграду Музеја из 1976. године

Друга иницијатива за реализацију урбанистичко-архитектонског конкурса за изградњу зграде Музеја покренута је 1974. године образовањем Одбора за изградњу зграде Музеја града Београда од тридесет четири члана. Одбор је требало активно да учествује у процесу подизања Музеја, почевши од припреме конкурсне документације, затим процене трошкова изградње и формирања жирија, па до саветовања градске Управе у вези са реализацијом пројекта.⁴⁸ Састајао се више пута у наредном периоду из чега је проистекао програм конкурса за идејно решење зграде Музеја. Конкурс је расписан у марту 1976. године, као општи, анонимни, једностепени и југословенски и трајао је до 15. септембра исте године.⁴⁹

Локација је била иста као и за први конкурс из 1954. године, што је био простор између улица Кнез Михаилове, Тадеуша Кошћушка, Узун Миркове и 7. јула (данас Краља Петра). На урбанистичким условима радио је Завод за планирање развоја града Београда, у сарадњи са Заводом за заштиту споменика културе града Београда. Као основне услове, ове две установе су одредиле уобличавање блока тако да садржајно, функционално и визуелно буде у складу са централном зоном града у којој се налази, те да Музеј буде адекватно позициониран на том месту и у самом блоку.⁵⁰ Урбанистичким условима је, осим зграде Музеја, у блоку било предвиђено и подизање других садржаја, попут анекса Библиотеке града Београда нето површине од 2.500 м², као и комплементарних садржаја који су подразумевали објекте трговине, угоститељства и пословног простора нето површине од 4.600 м². Предвиђено је и формирање трга, односно пјачете.⁵¹ Главни пешачки правци били би из улица Кнеза Михаила и Васине, а колски из Узун Миркове и Тадеуша Кошћушка.⁵²

У односу на претходни конкурс, дошло је и до промене општег става о вредностима и потреби очувања постојећих историјских зграда. Тако предметни блок овога пута није третиран као неизграђен, већ су урбанистички услови захтевали и очување неколико зграда подигнутих у другој половини XIX и почетком XX века. Биле су то зграда хотела „Српска круна” из 1869. године,⁵³ у којој је данас смештена Библиотека града Београда, затим кућа трговца Павловића, са-

грађена око 1885. године у Кнез Михаиловој 52,⁵⁴ кућа трговца Стаменковића, на углу улица Краља Петра и Узун Миркове, позната и као Кућа са зеленим плочицама коју су пројектовали Никола Несторовић и Андра Стевановић 1907. године,⁵⁵ кућа Арона Левија саграђена по пројекту Стојана Тителбаха 1907. године у Улици краља Петра број 39,⁵⁶ као и зграда Педагошког музеја која је подигнута као приватна резиденција управитеља вароши Београда Цветка Рајовића, по пројекту Франца Јанкеа око 1840. године.⁵⁷ Урбанистичким условима и програмом конкурса препоручено је да ови објекти буду схваћени су као *експонасти музеја Града, ња зашто сама зграда Музеја треба да буде тако просјорно одређена да својим њрисусиљом у овој средини допринесе формирању квалитетних услова еџисџенције свих експонаста*. Све нове објекте било је потребно уклопити са постојећима тако да формирају јединствену целину, а то се односило и на хоризонталне и на вертикалне габарите.⁵⁸ Што се тиче саме музејске зграде, конкурсом је захтевано да њена архитектура *својим савременим изразом и складом свих елемената у њросјору мора значајни ѡсџојаношћу као симболима конџинуиџиџа кулџуре и исџорије Београда*.⁵⁹

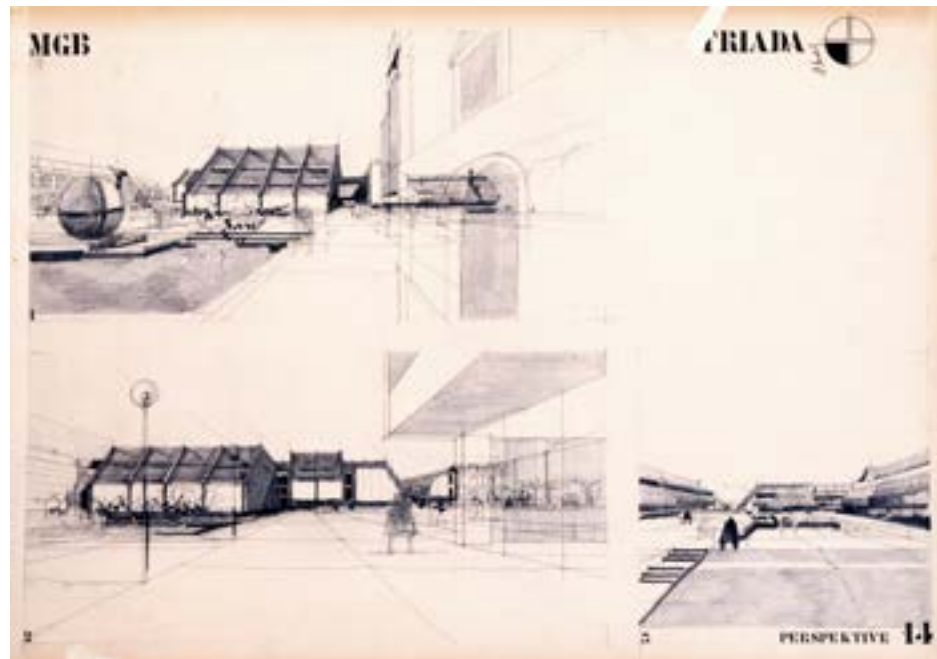
Програмским задатком Музеја дефинисана је стална поставка, која се по свом концепту није много разликовала од оне из 1954. године. Оно што је било драстично другачије јесте захтевана површина, која је 1976. године износила 2.000 м², скоро дупло мање, за око 1.500 м², у односу на квадратуру планирану дванаест година раније. Археолошки материјал био је и овде посебно издвојен, а простор предвиђен за њега износио је 500 м². Историја Београда и уметност сада су били спојени и представљени хронолошки, на укупној површини од 1.500 м². Поред тога, била је предвиђена и галерија за тематске и повремене изложбе, површине од 250 м², као и једна галерија намењена легатима површине 150 м².⁶⁰ Сала за предавања је планирана на 200 м².

Промењена унутрашња организација Музеја условила је и промене у планираном простору за административне и стручне садржаје и депое. Центар за документацију, који је у Музеју основан 1968. године,⁶¹ требало је пројектовати на површини од 334 м², Археолошко одељење са седам канцеларија и четири приручна депоа на 132 м², Историјско одељење са четири канцеларије и два приручна депоа на 72 м², Одељење за културну историју са седам канцеларија и пет приручних депоа на 142 м², а Одељење за педагошко–пропагандни рад и издаваштво са две канцеларије на 36 м². За управу и администрацију Музеја

било је предвиђено укупно 122 м² у оквиру којих је требало предвидети седам канцеларија и једну салу за састанке.⁶² И за музејске депое је захтеван мањи простор него 1954. године. Трџало их је пројектовати на 1.330 м², са додатних 30 м² за депо аквизиције и зараженог материјала.⁶³ Поред ових простора, требало је предвидети још и 320 м² за магацине потрошног материјала и изложбеног мобилијара, амбалаже и сличног, као и 300 м² за конзерваторске и столарске радионице и фотолабораторију.⁶⁴ У овако дату структуру површина нису ушле помоћне и пратеће просторије, као што су санитарне просторије, простори за техничко и хигијенско одржавање, обезбеђење, телефонску централу, трафо–станицу, инсталације и комуникације, што је остављено пројектантима да сами одреде у односу на решење које су предлагали.⁶⁵ Без ових елемената, површина Музеја захтевана програмским задатком износила је укупно 5.418 м².⁶⁶

Од учесника конкурса очекивало се да доставе технички опис, односно опис концепције музеја, концепције функционалног и техничког решења и табеларни приказ са упоредним површинама, затим урбанистичко решење комплекса у размери 1:200, ситуационо–нивелациону обраду слободних површина комплекса са решењем приземља Музеја и пратећих објеката у размери 1:200, план намене површина и приказ пешачког и колског саобраћаја у размери 1:500, архитектонски идејни пројекат зграде (основе, пресеке и изгледе) у размери 1:200, приказ технолошке шеме зграде у слободној размери, архитектонска решења осталих објеката у комплексу (основе, пресеке и изгледе) у размери 1:500 или 1:200, као и један или више детаља фасаде у којима се илуструје уклапање новог објекта у постојећи амбијент у размери 1:50, те перспективе из којих се може сагледати комплетно решење комплекса.⁶⁷ Било је предвиђено додељивање три награде и пет откупа, а укупан наградни фонд износио је 225.000 динара. На конкурс је стигло 49 радова, а тимови су били из Београда, Љубљане, Скопља, Задра и Новог Места.⁶⁸

Аутори једног од пројеката, шифра: TRIADA (сл. 5) су савремени музеј видели као место које не служи само упознавању ѡсџиџоца са изложеним експонастима. Напротив, *Музеј ѡсџаје сџиџиџиџе свих акџивностџи везаних за њџов садржај. То је место џде се свакоџа дана неџиџо доџађа, џде смо сџурни да ћемо увек наћи неџиџо ново, неџиџо иџиџо ће нам џружџиџи нова сазнања и задовољства. Музеј ѡсџаје место џде се разџовара, слуша, џледа, једном речи место џде се живи*.⁶⁹ С друге стране, аутори рада под



Сл. 5 / Конкурсни рад под шифром TRIADA,
ситуијска збирка ЗАУ

шифром AREJ су као свој најважнији задатак видели што функционалније решење изложбеног простора. Сматрали су да је изложбени простор на више нивоа неповољан и да га треба избећи, због чега су предложили јединствен изложбени простор на само једном нивоу зграде, а као предности оваквог решења истакли лакше кретање посетиоца и запослених, потпуну прегледност, јединствен систем дневног и вештачког осветљења, климатизације, озвучења и другог.⁷⁰

Жири конкурса је чинило тринаест особа, представника градске власти (Милан Зечевић, потпредседник Скупштине града Београда и председник жирија и Властимир Стаменовић, градски секретар за образовање и културу), Заједнице савеза архитеката Југославије (Петар Тодоровић и Милорад Милидраговић), Друштва архитеката Београда (Милан Королија), запослених у Музеју (управник Јован Тодоровић и кустоси Надежда Андрић и Радмила Антић), Завода за заштиту споменика културе (Јован Секулић), Завода за планирање развоја града Београда (Драгутин Кадовић), Музеја савремене уметности (управник Миодраг Протић) и архитекте Михајло Митровић и Богдан Богдановић.⁷¹

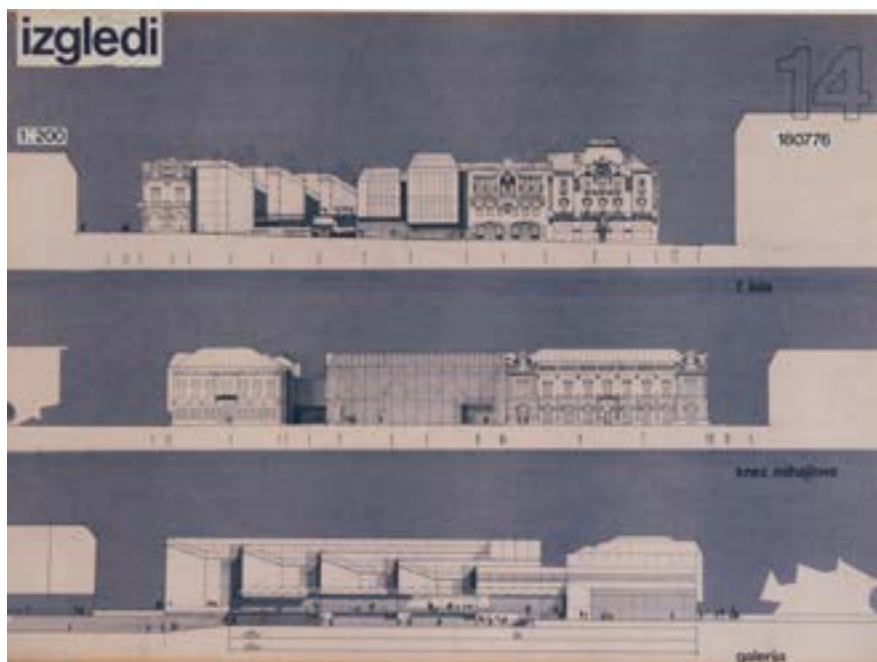
Након више састанака, жири је одлучио да додели две равноправне прве награде радовима архитеката Бранка и Србољуба Рогана (шифра: 17000) и архитекте Јернеја Крајгера (шифра: GREDA). Трећа награда до-

дељена је раду Зорана Јаковљевића, Мирјане Дедић и Гордане Јанковић (шифра: XYZ-76, сл. 6). Пет откупа добили су радови: Милице Богојевић-Бобић, Миодрага Ференчека и Ђорђа Бобића (шифра: ARHEA), Спасоја Крунића и Димитрија Младеновића (шифра: AREJ) и три рада неидентификованих аутора (шифре: TRIADA, 180776, сл. 7 и PROBONO PUBLICO).⁷²

Жири је и овога пута дао образложење за сваки рад који је пристигао на конкурс. Оно се састојало из пописа прилога, а затим коментара о урбанистичком концепту, функционалном и техничком решењу, конструкцији и степену испуњености програма и конкурсних услова.⁷³ Тако је за рад под шифром GREDA (сл. 8) истакнуто да линеарни појас центра града посматра као *Београдску иреду*, формирајући потез центар града–Калемегдан и постављајући попречно пешачку везу, док једном пасарелом повезује пешачки сегмент музејског комплекса додатих садржаја трговине, угоститељства и пословног простора са Калемегданом.⁷⁴ За рад под шифром 17000, који је с претходним делио највиши пласман, у образложењу жирија стоји: *Музејски комплекс са иријадајућим садржајима развија се у два међусобно повезана волумена, од којих један иојуњава иразнину блока ирема улици 7. јули, а други – као независна лебдећа сирктура излази на ири иредвића иа и оријентисше целу композицију дијаонално ирема Калемегдану. Сам Му-*



Сл. 6 / Конкурсни рад Зорана Јаковљевића, Мирјане Дедић и Гордане Јанковић (шифра: XYZ-76), студијска збирка ЗАУ



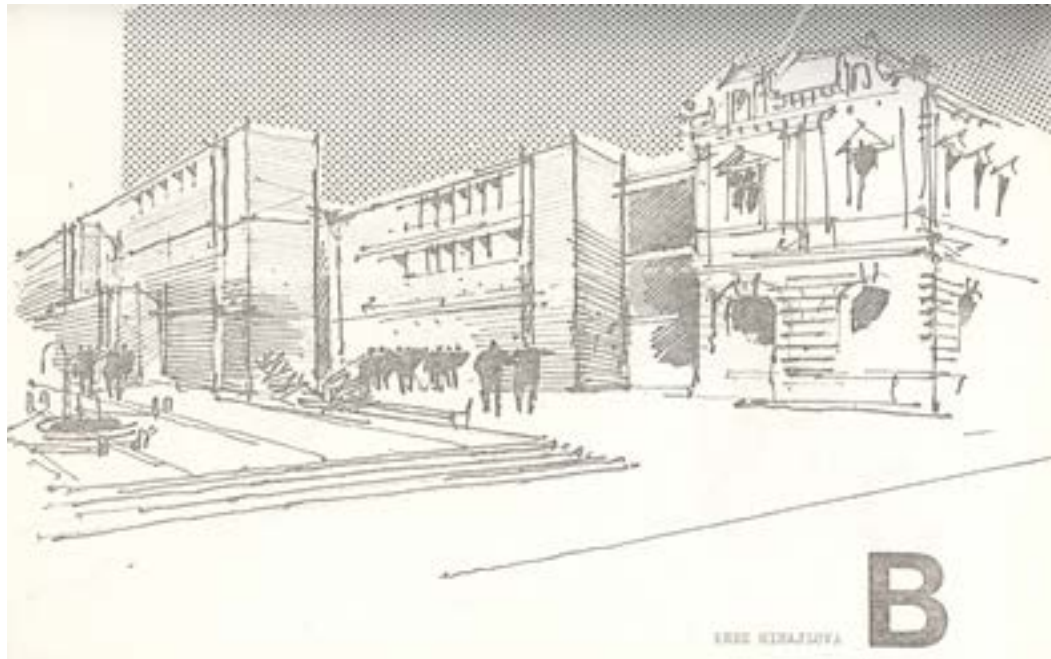
Сл. 7 / Конкурсни рад под шифром 180776, студијска збирка ЗАУ

зеј у овом пројекту доминира својим волуменом, а решен је у виду два корпуса, један за изложбени део и стручне службе, а други за управу и администрацију.⁷⁵

Након објављивања резултата конкурса, у Народном музеју је организована изложба радова. О овој изложби ни у Народном музеју, ни у Музеју града Београда нема сачуваних података.⁷⁶ Ипак, она је имала извесне одјеке у оновременој штампи, на основу којих се сазнаје и да на њој нису били представљени сви радови.⁷⁷ Један од критичара, архитекта Милорад Јевтић, истиче како је изложба донела велико разочарање, а да се *и*ако *н*изак *н*иво *р*адова *к*ао *ш*то *с*е *ш*о *д*ошодило *н*а *о*вом *ш*акмичењу *н*ије *в*идео *д*уже *в*реме. Као разлог томе Јевтић види изузетно тежак конкурсни задатак. Док позитивно оцењује рад архитектонског тима Роган и Роган, истичући да су се нови објекат *л*еио *п*озиционирали *у* односу *н*а *п*остојеће *г*рађевине, *п*ројектујући *и*лаио *и*реко *к*оја *с*у *о*стварене *д*раиоцене *в*изуелне *и* *и*ешачке *с*ионе *и*змеђу *о*бодних *у*лица *и* *К*алемејданској *и*арка, Јевтић не разуме зашто се и Крајгеров рад нашао у истој категорији, када, како пише, *о*сим *с*војом *с*уиериорном *и*рафичком *и*резентиацијом [...] *н*и *ф*ункционално *н*и *л*иковно *н*е *з*аслужује *и*осебну *и*ажњу [...] *о*билује *н*едовољно *и*репледним *н*аменским *р*ешењима, *а* *о*блицом *ш*олико *о*дудара *о*д *н*еиосредне *о*колине *д*а *ц*ео *б*лок, *с*ликовито *р*ечено, *и*реишвара *у* *в*рећу *с*а *р*ојовима.⁷⁸ Сличне недоумице имао је и архитекта Бран-

ко Николић, коментаришући да је код Крајгера *у*очливо *ј*едан *м*одно *в*ажећи *и*ројектиранијски *м*анир, *б*ез *и*трајнијих *е*стетских *д*оживљаја, *д*ок *м*у је *к*од *Р*оганових *з*асметала *к*онвенционалношћ *р*ешења.⁷⁹

Као и 1954. године, аутори оба првонаграђена рада позвани су да своја решења допуне према коментарима жирија, како би се одабрао пројекат за даљу разраду. На основу тако допуњених радова, 22. децембра 1976. године, жири је донео одлуку да се изградња објекта повери архитекти Јернеју Крајгеру. У свом образложењу, жири је навео да су оба тима посвећено радила на допунама и исправкама својих пројеката, али да пројекат архитеката Роган *н*е *м*оже *у*сиешно *д*а *с*е *и*рилаиоги *л*иковном *з*ахшеву *и* *к*онструктивном *с*клоју *о*бјекта, *а* *н*а *о*дређен *н*ачин *и* *с*амо *а*мбијенту. За разлику од њих, жири је сматрао да је овога пута архитекта Крајгер *о*стварио *в*рло *в*исоки *к*валитет *у* *р*афинираном *и*раћењу *е*кстеријерних *и*росиорних *ц*елина, *к*оје *у* *м*ерилу *н*иско *и*зтрађене *и* *и*ешачки *н*аиашене *К*нез *М*ихајлове *у*лице, *н*а *н*ајбољи *н*ачин *д*оириносе *н*е *н*ој *н*овој *и*ланираној *ф*изиономији [...] *О*вај *н*ови *у*рбани *к*валитет *и*сторијској *ј*езира *Б*еограда *и*осиешен *ј*е *и* *л*иковним *в*редностима *архитектуре* *к*оја *ј*е *к*рајње *ј*едноставна *и* *ч*иста *и* *с*асиоји *с*е *о*д *ф*иној *р*ишма *м*оморфних *р*авних *о*јека, *и* *с*иаклених *к*убуса. *С* *о*бзиром *н*а *ш*о *д*а *ј*е *и*редвиђено *и*звођење *ц*еле *з*ираде *у* *о*ијеци *и* *д*а *ј*е *з*аштићена *о*колина *и*реишежно *у* *о*ркес-



Сл. 8 / Конкурсни рад архитекте Јернеја Крајера
(шифра: GREDA), скупска збирка ЗАУ

ирацији сивога и окера, што је омогућено да се будући Музеј довољно уклопи у колористички рејсислар амбијенца.⁸⁰ Ни ова замисао није реализована, а Музеј је остао у згради у Змај Јовиној улици.

Трећи конкурс из 2016. године за реконструкцију бивше Војне академије у зграду Музеја

Након нереализованих идеја са конкурса за подизање зграде Музеја града Београда из 1976. године, прошло је пуних четрдесет година док питање његовог трајног смештаја није поново постало актуелно. Споразумом између Града Београда и Министарства одбране Републике Србије, 2006. године је за Музеј је опредељења зграда саграђена 1899. године према пројекту архитекте Димитрија Т. Лека, као нова Војна академија, у блоку између улица Немањине, Ресавске, Бирчанинове и Кнеза Милоша. Објекат се налази на заједничкој парцели са зградом Генералштаба војске Србије и Министарства одбране.⁸¹ Зграда је затим, уговором између Музеја и Града Београда из 2011. године, дата Музеју на коришћење на период од двадесет година.⁸² Решењем заменика градоначелника Београда, 2014. године је формирана радна група од тринаест чланова која је требало да припреми програм пренамене простора зграде Војне академије и предлог текста пројектног задатка за израду техничке документације.⁸³

Као и у две раније акције, одлучено је да се идејно решење зграде Музеја добије путем јавног архи-

тектонског конкурса. За разлику од претходна два, овај пут се није радило о пројектовању новог објекта, већ о изради идејног решења за реконструкцију зграде у Ресавској 40б и њеној пренамени у Музеј. Конкурс је расписан као отворени и двостепени, а право учешћа имали су сви тимови са макар једним архитектором који поседује лиценцу одговорног пројектанта архитектонских пројеката, уређења слободних простора и унутрашњих инсталација водовода и канализације (лиценца 300) или одговорног пројектанта конструкција објеката високоградње (лиценца 301).⁸⁴ Први степен конкурса трајао је од маја до јула 2016. године и био је анонимни, док је други степен конкурса реализован од септембра до октобра исте године као неанонимни.⁸⁵

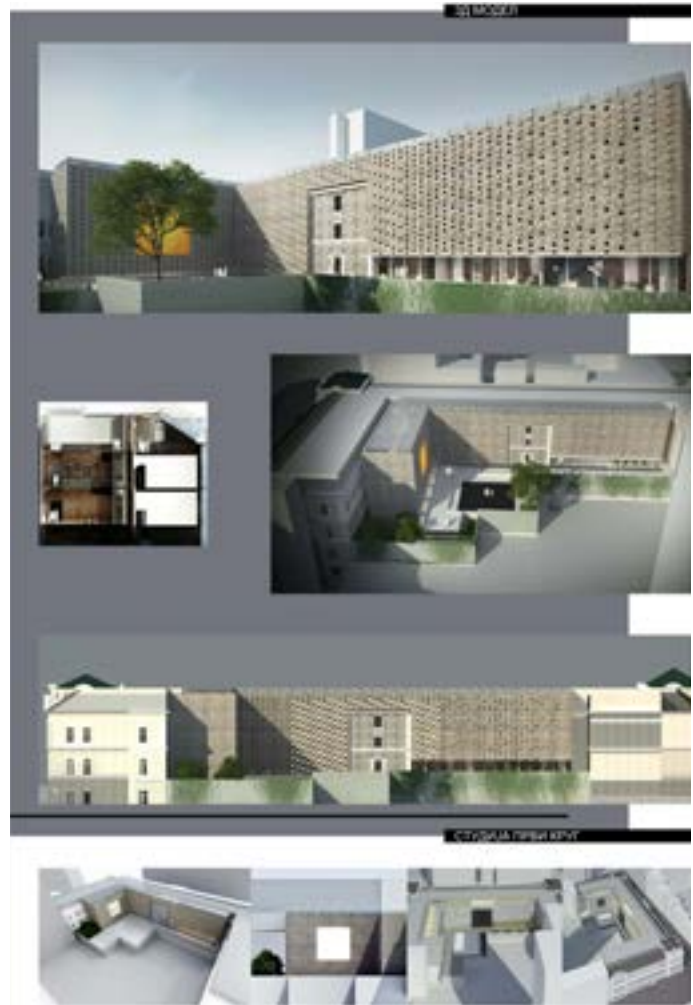
Музеј је претходних деценија растао и развијао се, па се у тренутку расписивања конкурса у његовим збиркама чувало 132.000 предмета, распоређених у 24 збирке и 23 легата.⁸⁶ Унутрашња организација је само донекле промењена у односу на ону из 1976. године. Стручна служба је, поред раније формираних одсека за археологију, историју и историју културе и уметности, добила и одсек заштите у којем се налазе Центар за документацију и службе за конзервацију, едукацију и издаваштво.⁸⁷ Програмски задатак који је Музеј припремио за потребе конкурса предвиђао је да зграда буде вертикално подељена у две целине, тако што би у њеном левом крилу, према Ресавској и Бирчаниновој улици, били смештени јавни садржаји, те би ово

крило било отворено за посетиоце. Десно крило, према улицама Немањиној и Ресавској, било би намењено стручним службама Музеја и музејским депоима. Оваква подела простора првенствено је била условљена чињеницом да је крило зграде према Немањиној улици константно изложено вибрацијама од трамвајског саобраћаја које могу имати веома штетан утицај на музејски материјал. Зато је одлучено да се у њега сместе стручне службе и депои, што би уз унутрашњу организацију и употребљену одговарајућу опрему, омогућило оптималну заштиту материјала.⁸⁸

У новој згради, према програмском задатку Музеја, за јавне просторе опредељено је 3.900 м², од чега је 2.400 м² намењено сталној поставци, што је за 400 м² више него 1976. године. Поред сталне поставке, планирано је још 700 м² (2x350 м²) за гостујуће и тематске изложбе. За музејске депое планирано је 3.930 м², а за друге службене просторе додатних 2.020 м². Простор мансарде, који као тавански простор никада раније није био коришћен, а захвата површину од око 2.250 м², требало је да буде подељен између службеног и јавног дела у односу 2:1 за службени део.⁸⁹ Укупна нето површина музејске зграде износила би око 11.600 м².⁹⁰

Учесници на конкурс у требало је да доставе текстуални прилог уз образложење предложеног решења са техничким описом и проценом планиране инвестиционе вредности, опис методологије планиране за унапређивање енергетске ефикасности зграде и смањења потребе за коришћењем природних ресурса, шематски приказ зонарања потребних функција и њихове површине, табеларни приказ укупне бруто површине и свих нето површина и умањене графичке прилоге. Од графичких прилога требало је да доставе ситуационе планове локације са уцртаном основом приземља и основом крова, регулационе и нивелационе елементе, елементе партерног уређења и обликовања простора у размери 1:500, карактеристичне основе, пресеке и изгледе у размери 1:200, тродимензионални приказе предложеног идејног решења, као и све друге прилоге по сопственом избору.⁹¹

Критеријуми за оцену радова били су установљени већ у конкурсној документацији и то тако да ће бити вредновани према усешности интерпретације сложених конкурсних задатака наведених у програму конкурса, као и према оригиналном и креативном приступу решењу проблема у конкретним зашеченим условима.⁹² Утврђен је и систем бодовања, према којем је концепт решења примерен значају објекта и зашеченим условима, усклађен са квалитетом, вредностима и експонираности локације могао да донесе до 30



Сл. 9 / Конкурсни рад ауторској тиму АД (шифра: 01011), студијска збирка ЗАУ

бодова, високи, ванвременски, архитетонски квалитет савременог и унутрашњег простора изражен кроз функционалност, рационалност и индустријалност решења музеја до 35 бодова, технолошка усклађеност са концептом функционисања музеја до 20 бодова, док је инвестиционо–економски аспект могао да обезбеди ауторима до 15 бодова.⁹³ Предвиђене су три награде и два откупа, а укупни наградни фонд износио је 1.700.000 динара.⁹⁴ На конкурс је пристигло 20 радова, махом аутора из Београда.⁹⁵

Аутори рада под шифром 01011 (сл. 9) савремени музеј су видели као место промене, сусреша, размене нових информација, место у којем музејски предмет није једини учесник. У савременом музеју као активном, индустријалном, стимулативном медију, посетилац активно учествује у стварању... Савремена архитетура би требало да буде комјабилна, јединствена са оним због чега је настала, са концеп-



Сл. 10 / Конкурсни рад архитеката Марије Крсмановић Стрингета, Бруна Оливеира Стрингета, Немање Црнобрње и Милене Кордић, са сарадницима Пејтром Цицићем и Тијаном Сивановић (шифра: 21738), студијска збирка ЗАУ

цијом савременог музеја као новог медија... У околностима адаптације и доградње објекта, природно је да се комбиновањем и просторно временска интерактивност изражи у вези: Дух места (*Genius loci*), Дух традиције (Здање некадашње војне академије) и Дух новог (Музеј).⁹⁶ С друге стране, аутори рада под шифром 21738 (сл. 10) полазе од идеје да је сам објекат својом неоренесансном архитектуром краја деведнаестог века својеврсни ексклузив Музеја града Београда. Стога је први и основни корак реконструкције намера да се објекат „археолошки“ очисти од свих дограђених форми и унутрашњих преграда да би се на првом месту открила вредност заштитеног.⁹⁷

Жири је чинило девет особа, представника градских власти (Владан Вукосављевић, секретар Секретаријата за културу Града Београда, Горан Радуловић, помоћник директора Агенције за инвестиције и становање и Милутин Фолић, градски урбаниста), Музеја града Београда (Дарко Ћирић, виши кустос), Архитектонског факултета Универзитета у Београду (професори Владимир Лојаница, председник жирија, и Бранислав Митровић), као и стручњака у области машинства (Александар Иванчић, AIGUASOL, Барселона), сценографије (Александар Денић) и музеологије (Ирина Суботић).⁹⁸

Жири је на свом петом састанку одржаном 5. августа 2016. године, као учеснике за други круг изабрао радове под шифрама 23409, 01011, 00017, 07315 и

21738, а сви тимови су долазили из Београда.⁹⁹ Аутори чији су радови били изабрани за други круг имали су рок од око два и по месеца, до 12. октобра 2016, да своја решења прилагоде сугестијама жирија.¹⁰⁰ На свом четвртом састанку, током другог степена конкурса, одржаном 22. октобра 2016. године, жири је донео одлуку о коначном рангирању пројеката.¹⁰¹ Прва награда додељена је раду аутора из Бироа ВИА, архитеката Јелене Ивановић Војводић, Горана Војводић и Јоване Грујевске, са сарадницима Душаном Радишићем, Милошем Обрадовићем, Михајлом Пламенацем и Сашом Јеличићем, и консултантима Даницом Јововић Продановић, Јадранком Јонаш и Зораном Милетић (шифра: 23409, сл. 11). Другу награду добио је рад ауторског тима АТД, архитеката Душана Тешића и Душанке Вученовић, са сарадницима Гораном Гргићем, Сањом Максимовић, Борисом Костурановим и Ђорђејем Јокићем, и консултантима Миломиром Живановић и Миодрагом Вучевићем (шифра: 01011). Трећа награда додељена раду архитеката Дејана Миљковића и Петра Саздановића, са сарадницима Јелисаветом Арсеновић, Николом Арсићем и Милошем Стојковићем, и консултантом Зораном Ђукановићем (шифра: 00017). Два откупа добили су радови архитеката Драгана Марчетића и Милана Максимовића, са сарадницима Миленком Обрадовићем, Срђаном Прцовићем и Иваном Нешић (шифра: 07315) и архитеката Марије Крсмановић Стрингета, Бруна Оливеира Стрингета, Немање Црнобрње



Сл. 11 / Конкурсни рад Бироа ВИА (шифра: 23409),
студијска збирка ЗАУ

и Милене Кордић, са сарадницима Петром Цигићем и Тијаном Стевановић (шифра: 21738). Жири је доделио и једну специјалну награду ван услова конкурса раду архитеката Зорице Савичић и Зорана Дмитровића, са сарадницима Маријом Бјелић, Ненадом Благојевићем, Катарином Потпаревић, Маријом Радојловић и Зораном Дамјановићем (шифра: 13753).¹⁰²

По објављивању резултата конкурса, од 22. од 30. новембра 2016. године, у згради у Ресавској 40б је организована изложба свих радова који су учествовали на конкурс, уз пратећи каталог. У оквиру изложбе је, 30. новембра, организована и јавна расправа којој је присуствовао жири, а где су учешће могли да узму сви заинтересовани грађани.¹⁰³ У каталогу су објављена и образложења жирија за све радове који су се нашли у другом кругу. Тако се за првонаграђени рад (шифра: 23409) каже да *не нарушава визуелни интегритет заштићеног објекта*, те да је очувао његове визуре из све три улице. Овај рад се истиче као један од ретких у којем је исказан труд да се идентитет Музеја нагласи и са спољне стране фасаде и да се истакне главни улаз у зграду. У предложеном пројекту је јасан однос између старог и новог, што обезбеђује препознатљивост историјског објекта у односу на анекс чија се доградња предлаже са дворишне стране. Истовремено, за рад награђен другом наградом (шифра: 00017) као посебно занимљива истиче се потпуна интеграција дворишта у унутрашњост будућег објекта. Жири је сматрао да је овај предлог

обезбедио најоптималнији проценат простора за јавно коришћење, нешто више од половине укупне површине, чиме је остварио значајну разлику у односу на друге радове, констатујући да *нуди оптималне, изузетно прецизно и логично решене функционалне, естетске, симболичке и амбијенталне вредности чиме објекат, зграда, анекс и двориште добијају својство специфичног идентитета, својеврсне личне карактеристике Београда. Овако замисљен Музеј био би репрезентиван града чије културно наслеђе чува и презентује*.¹⁰⁴

Будући да се већ током првог степена реализације конкурса испоставило да у постојећој згради није могуће обезбедити тражене површине и сместити планиране садржаје, већина конкурената предложила је доградњу новог простора у виду анекса у дворишту постојеће зграде.¹⁰⁵ У периоду који је уследио, односно у наредној фази активности по завршетку конкурса која је подразумевала израду урбанистичког пројекта и разраду идејног решења за реконструкцију и пренамену зграде Војне академије која подразумева израду, у складу са првонаграђеним радом Бироа ВИА, Музеј је донекле променио свој програмски задатак. Јавни простори остали су исти, с тим што су проширени на анекс зграде планиран у дворишту. Комплетно десно крило, према Немањиној улици, предвиђено је за музејске депое, са изузетком једног дела простора намењеног за конзерваторске радионице. Остале стручне службе и администрација Музеја у целини су премештени на мансарду.¹⁰⁶



Сл. 12 / Изложба Шкољка музеја – три конкурса за зграду Музеја града Београда, (фотографија: З. Вуксановић-Мацура)

Епилог

Овим радом приказан је контекст и ток реализације три велика, архитектонска и урбанистичка конкурса, спроведена у размаку од шест деценија, која су имала за циљ да допринесу решавању питања трајног смештаја Музеја града Београда (сл. 12). Прва иницијатива, из 1954. године, за спровођење конкурса за изградњу објекта у коме је требало да се нађе градски музеј, поред идејног решења за нову зграду, донела је и бројне важне претходне анализе и премисе, како о функционално-просторним потребама и захтевима за смештај Музеја, тако и о унутрашњој организацији његових збирки и материјала који сакупља и чува. У случају да је подигнута према пројектима доспелим на овај конкурс, зграда Музеја града Београда била би прва наменски саграђена зграда за један музеј у Југославији.¹⁰⁷

Мада је конкурсна пракса за добијање урбанистичких и архитектонских предлога веома распрострањена и у домаћој средини, она је још увек ретко предмет истраживања и научних и стручних радова.¹⁰⁸ Реализација замисли о спровођењу архитектонско-урбанистичких конкурса за зграду Музеја града Београда на добар начин одсликава друштвени миље у коме су конкурси реализовани, као и однос градских управљачких структура према питању трајног смештаја Музеја. Целокупан процес ова три конкурса може послужити и као добар пример за анализу многих елемената важних за поједине урбане теме, питања формирања и обликовања београдских простора, целина, блокова или односа према ближем и ширем окружењу и става према градитељском наслеђу, па све до савремених ар-

хитектонских тенденција и достигнућа и стваралачких потенцијала домаћих аутора.

Поредећи два конкурсна, из 1954. и 1976. године, иако су оба била расписана за подизање нове зграде на истоветној локацији, у блоку између улица Кнез Михаилове, Краља Петра, Узун Миркове и Тадеуша Кошћушка, види се да су међу њима постојале значајне програмске и концептуалне разлике. Једна од крупних разлика тичала се планираних површина потребних за смештај Музеја, па је упркос увећању музејског материјала и људских ресурса који је у њему био ангажован, програмом из 1976. године било предвиђено готово дупло мање просторних капацитета. Такође, док је конкурс из 1954. године, ову централну градску локацију третирао као празан и неизграђен простор, дотле је две деценије касније, 1976. године, значајна пажња била посвећена очувању постојећих структура и уклапању нове зграде у историјски амбијент града. У том следу праћења промена може бити посматрана и трансформација кроз коју је прошао простор на коме је 1954. и 1976. године разматрана могућност изградње градског Музеја, а на коме је више деценија касније, 2017. године, отворен комерцијални и пословни комплекс, грађевина која је по својој примарној функцији и садржајима, као и својим габаритом и урбанистичком диспозицијом знатно другачија у односу на све параметре или идеје које су постојале током два урбанистичко-архитектонска конкурса за зграду Музеја.¹⁰⁹

У тренутку писања овог текста, марта 2018. године, одвијале су се активности на изради урбанистичког пројекта и разради идејног решења, које подразумевају перманентну сарадњу између пројектаната, корисника и инвеститора, као и сталне, углавном мање измене програмског задатка Музеја. Ове измене произилазе из потребе да се зграда која је настала крајем XIX века као Војна академија, односно школа са спаваоницама, прилагоди функционалним потребама музеја XXI века, у нади да ће се овог пута Музеју заиста и обезбедити трајни смештај у сопственој згради.

Ангелина Ж. Банковић,
историчар уметности
Музеј града Београда
angelina.bankovic@mgb.org.rs

Злата М. Вуксановић Мацура,
архитекта
Географски институт „Јован Цвијић”, САНУ, Београд
z.macura@gi.sanu.ac.rs

НАПОМЕНЕ

- 1] Неки подаци о конкурсима из 1954. и 1976. године публиковани су у: Мијајловић 2002–2003: 420–422. Подаци о конкурсима из 2016. године до сада нису публиковани.
- 2] У питању је изложба ауторки овог текста под називом „Шкољка музеја – три конкурса за зграду Музеја града Београда” која је организована у оквиру Београдске интернационале недеље архитектуре, у сарадњи са Музејом града Београда, у згради Музеја у Ресавској улици 406, од 4. до 25. 5. 2017. године.
- 3] Документација се чува у студијској збирци Збирке за архитектуру и урбанизам (ЗАУ) Музеја града Београда (МГБ).
- 4] Конкурс за израду идејне скице 1954; Конкурс за израду идејне скице 1955.
- 5] Мијајловић 2002–2003.
- 6] Целебџић и Дабижић 1973.
- 7] *Београдске оштинске новине* бр. 46, 13. новембар 1894: 195. Већина записника са седница Општинског одбора на тему оснивања општинског музеја, објављена је у: Целебџић и Дабижић 1973: 445–450.
- 8] На седници Општинског одбора 20. марта 1897. године, понуда С. Стевановића је поново одбијена уз образложење да општина нема потребан новац: *Истио* бр. 14, 30. март 1897: 55. Разматрање ове понуде је поново постало актуелно 1901. године, када је најпре три пута одлагано за следећу седницу, да би затим била донета одлука да се збирка откупи: *Истио* бр. 37, 6. октобар 1901: 209; *Истио* бр. 38, 14. октобар 1901: 214; *Истио* бр. 40, 28. октобар 1901: 231, 233–234.
- 9] Предлози да се Општина обрати Министарству просвете и црквених дела са молбом да се њена збирка смести у просторије Народног музеја такође су више пута разматрани на седницама Општинског одбора: *Београдске оштинске новине* бр. 15, 14. април 1902: 123; *Истио* бр. 16, 21. април 1902: 132, 134; *Истио* бр. 18, 5. мај 1902: 149; *Истио* бр. 46, 9. новембар 1903: 267.
- 10] Према: Мијајловић 2000–2001: 329, 331.
- 11] *Истио* бр. 35, 15. августа 1904: 4.
- 12] О овоме погледати: Целебџић 1978: 371–374.
- 13] Мијајловић 2000–2001: 333.
- 14] *Истио*: 333–334.
- 15] *Истио*: 335–336.
- 16] *Истио*: 337.
- 17] *Истио*: 339.
- 18] *Истио*: 345, 354.
- 19] У оквиру студијске збирке ЗАУ МГБ чува се документација о спроведеном конкурсима која обухвата документацију која је претходила распису везану за рад Комисије за техничку припрему материјала на основу којег је конкурс био расписан, распис конкурса, записнике са састанака Оцењивачког суда, извештај Оцењивачког суда, концепцију будуће сталне поставке са програмским задатком Музеја, као и део предатог материјала за осам радова. До пре неколико година су били сачувани и цртежи осам конкурсних радова (од чега седам награђених) који су најалост грешком уништени. На срећу, пре тога су снимљени па је увид у радове могућ на основу тих снимка.
- 20] Решење о образовању Комисије за техничку припрему материјала на основу којег ће се расписати конкурс за израду идејне скице нове зграде МГБ бр. 4354 од 8. 5. 1954, студијска збирка ЗАУ.
- 21] Конкурс за израду идејне скице 1954: 412–413.
- 22] Допис МГБ Урбанистичком заводу НО Града Београда број 432/1 од 14. 10. 1953, студијска збирка ЗАУ.
- 23] Конкурс за израду идејне скице 1954: 414. Зграде које су биле предвиђене за рушење, а које се данас налазе под институционалном заштитом наведене у су делу *Дрући конкурс за нову зграду Музеја из 1976. године* овог чланка.
- 24] Мијајловић 2000–2001: 353.
- 25] Конкурс за израду идејне скице 1954: 415;
- 26] Banković 2012: 25–27.
- 27] Паја Јовановић је 1952. године поконио више од 800 предмета из свог бечког атељеа МГБ-у, од којих је формиран легат овог уметника. Поклон је био одабран тако да је на основу њега могао да се реконструише Јовановићев бечки атеље, што је коначно и остварено отварањем сталне поставке Музеја Паје Јовановића, 1970. године, о томе у: Стаменковић 1970: 5.
- 28] Термин стручне службе односио се на кустосе задужене за музејске збирке.
- 29] Конкурс за израду идејне скице 1954: 415–416.
- 30] *Истио*: 414.
- 31] Решење о образовању Комисије за техничку припрему материјала на основу којег ће се расписати конкурс за израду идејне скице нове зграде МГБ бр. 4354 од 8. 5. 1954, студијска збирка ЗАУ; Конкурс за израду идејне скице 1955: 558.
- 32] *Истио*: 558–559.
- 33] Аутори су били архитекте Богдан Игњатовић и Леон Кабиљо, са сарадницама архитектама Бранком Гардиновички и Богињом Дамњановић. Технички опис рада под шифром 35826, студијска збирка ЗАУ.
- 34] Аутор рада је био архитекта Константин Крпић. Технички опис рада под шифром 11117, студијска збирка ЗАУ
- 35] Аутори су били архитекта Бранислава Миленковића и апсолвент архитектуре Јелисавета Миленковић. Технички опис рада под шифром 54321, студијска збирка ЗАУ
- 36] Извештај Оцењивачког суда, студијска збирка ЗАУ.
- 37] Оригинални прилози, цртежи и скице конкурсног рада архитекте Ратомира Богојевића, налазе се у његовој заоставштини која се чува у Музеју науке и технике Београд, Одсек архитектуре и градитељства.
- 38] Конкурс за израду идејне скице 1955: 559.
- 39] *Истио*: 559–560.
- 40] Извештај Оцењивачког суда, студијска збирка ЗАУ.
- 41] Конкурс за израду идејне скице 1955: 567.
- 42] *Истио*: 568.
- 43] Молба за обавештење да ли ће се садашња зграда НО града Београда уступити МГБ-у по иселењу Народног одбора, коју је МГБ упутио НО града Београда, бр. 1099 од 21. 8. 1957, студијска збирка ЗАУ.

- 44] Допис МГБ-а Катастарском уреду за град Београд број 785/2 од 8. 8. 1960. године, студијска збирка ЗАУ.
- 45] Прелиминарни уговор између МГБ-а и Групе стручњака – пројектаната на челу са арх. Ратомиром Богојевићем, документ бр. 785/9 од 28. 12. 1960, студијска збирка ЗАУ.
- 46] Уговори између МГБ-а и атељеа „Лик”, документи бр. 569/1 од 17. 7. 1962. године и 569/17 од 22. 12. 1962, студијска збирка ЗАУ.
- 47] Мијајловић 2002–2003: 421.
- 48] Ређење о образовању Одбора за изградњу зграде МГБ, документ бр. 6–651 од 10. 4. 1974, студијска збирка ЗАУ.
- 49] У оквиру студијске збирке ЗАУ МГБ чува се документација о спроведеном конкурсима која обухвата документацију која је претходила распису везану за рад Одбора за изградњу зграде МГБ, распис конкурса, записнике са састанака жирија, извештај жирија, концепцију будуће сталне поставке са програмским задатком Музеја, као и део конкурсне документације за осам радова. До пре неколико година били су сачувани и цртежи свих осам награђених конкурсних радова, од којих је најжалост грешком уништен велики део. На срећу су, као и они из 1954. године, пре тога снимљени па је на основу снимака могуће имати увид у њих.
- 50] МГБ. Konkursni uslovi 1976, поглавље Urbanistički uslovi за реконструкцију блока: 2–3, студијска збирка ЗАУ.
- 51] *Исџо*: 6–7.
- 52] *Исџо*: 8.
- 53] Ђурић–Замоло 2009: 374.
- 54] *Исџо*: 375.
- 55] *Исџо*: 250–252.
- 56] *Исџо*: 322.
- 57] *Исџо*: 169, 172.
- 58] МГБ. Konkursni uslovi 1976, поглавље Urbanistički uslovi за реконструкцију блока: 1–3, 5, 8, студијска збирка ЗАУ.
- 59] *Исџо*: 8.
- 60] МГБ. Konkursni uslovi 1976, поглавље Projektni zadatak за Музеј града Београда: 3–4, студијска збирка ЗАУ.
- 61] Мијајловић 2002–2003: 411.
- 62] МГБ. Konkursni uslovi 1976, поглавље Projektni zadatak за МГБ: 4–7, студијска збирка ЗАУ.
- 63] *Исџо*: 5–6.
- 64] *Исџо*: 6.
- 65] *Исџо*: 7–9.
- 66] *Исџо*: 9.
- 67] МГБ. Konkursni uslovi 1976, поглавље Konkursni uslovi: 4–5, студијска збирка ЗАУ.
- 68] Izveštaj о toku Konkursa за идејно ређење МГБ 1976, студијска збирка ЗАУ.
- 69] Tehnički opis за рад под шифром TRIADA, без пагинације, студијска збирка ЗАУ.
- 70] Tehnički opis за рад под шифром AREJ, без пагинације, студијска збирка ЗАУ.
- 71] Ређење о образовању Одбора за изградњу зграде МГБ, документ бр. 6–651 од 10. 4. 1974; Zapisnik sa šestog sastanka Ocenjivačkog suda, 14. 10. 1976, студијска збирка ЗАУ.
- 72] Zapisnik sa šestog sastanka Ocenjivačkog suda, 14. 10. 1976, студијска збирка ЗАУ.
- 73] Сва образложења сачувана су у студијској збирци ЗАУ.
- 74] Образложење жирија за рад под шифром GREDA, студијска збирка ЗАУ.
- 75] Образложење жирија за рад под шифром 17000, студијска збирка ЗАУ.
- 76] Информације добијене од Центара за документацију оба музеја.
- 77] Николић 1976: 14.
- 78] Јевтић 1976: 38.
- 79] Николић 1976: 14.
- 80] Ocena projektnih radova komisije Ocenjivačkog suda за novu zgradu МГБ 1976, студијска збирка ЗАУ.
- 81] Уговор о преносу права коришћења непокретности између Републике Србије, Министарства одбране и Града Београда број 58/05 од 25. 12. 2006, студијска збирка ЗАУ.
- 82] Уговор о давању на коришћење непокретности између Града Београда и МГБ-а број 23/3а од 17. 2. 2011, студијска збирка ЗАУ.
- 83] Решење о формирању Радне групе бр. 020-1748/14-Г-01 од 7. 8. 2014, студијска збирка ЗАУ.
- 84] Конкурсна документација за израду Идејног решења на архитектонском конкурсима за реконструкцију објекта у Ресавској 406 и пренамену у МГБ, документ број XXVIII–04 број 404–3/2016 од 10. 5. 2016: 5, 7, студијска збирка ЗАУ.
- 85] Реч је о лиценцама Инжењерске коморе Србије (Конкурсна документација 2016: 9, студијска збирка ЗАУ; Конкурс за израду идејног решења 2016: без пагинације).
- 86] Конкурсна документација 2016: 19, студијска збирка ЗАУ.
- 87] У Музеју који поред поменутих одсека има још и техничку службу и администрацију, данас ради укупно 39 запослених (Правилник о организацији и систематизацији послова, 07/04 од 24. 7. 2014; Правилник о организацији и систематизацији послова, 07/02 од 20. 3. 2018, административна архива МГБ).
- 88] Конкурсна документација 2016: 19, студијска збирка ЗАУ.
- 89] *Исџо*: 19–20.
- 90] *Исџо*: 6.
- 91] *Исџо*. Сви графички прилози требало је да буду достављени у аналогном и дигиталном облику.
- 92] *Исџо*: 12.
- 93] *Исџо*.
- 94] Конкурсна документација 2016: 13, студијска збирка ЗАУ.
- 95] Сви листови конкурсних радова чувају се у Секретаријату (у време расписивања конкурса Агенцији) за инвестиције и становање, док се остала документација и радови у дигиталном формату из другог круга чувају и у студијској збирци ЗАУ.
- 96] Технички опис рада под шифром 01011, студијска збирка ЗАУ.
- 97] Технички опис рада под шифром 21738, студијска збирка ЗАУ.
- 98] Решење о образовању жирија за јавну набавку број XXVIII-04 бр. 404-3-2/2016 од 15. 3. 2016, студијска збирка ЗАУ.
- 99] Конкурс за израду идејног решења 2016: без пагинације.

- 100] *Исџо*.
- 101] *Исџо*.
- 102] *Исџо*.
- 103] Досије изложбе конкурсних радова из 2016. године, архива музејских изложби, Центар за документацију МГБ.
- 104] Конкурс за израду идејног решења 2016: без пагинације.
- 105] Види напомену 95.
- 106] Програмско решење простора зграде МГБ у Ресавској 406 – разрада идејног решења, март 2017: 1 – 6, студијска збирка ЗАУ.
- 107] За своју прву наменски изграђену музејску зграду Југославија је морала да сачека 1965. годину и отварање Музеја савремене уметности у Београду. Више о подизању ове зграде и њеној архитектури, као и другим конкурсима и реализацијама за изложбене просторе након Другог светског рата у: Попадић 2009: 159–178, посебно 159 и напомена бр. 2.
- 108] У последње време постоји веће интересовање за истраживање ове теме, па је настало неколико радова посвећених архитектонским и урбанистичким конкурсима, који су углавном реализовани у Београду и у широком хронолошком опсегу. Видети, рецимо: Vuksanović-Macura 2015; Šišović 2016.
- 109] Милашиновић-Марић 2017.

ЛИТЕРАТУРА

- Banković, A. (2012), Prilog proučavanju istorijata Spomen-zbirke Pavla Beljanskog u Muzeju grada Beograda, u: Zbornik radova s Naučnog skupa posvećenog Pavlu Beljanskom (1892–1965), ur. Jovanov J, Novi Sad: Spomen-zbirka Pavla Beljanskog: 18–29.
- Vuksanović-Macura, Z. (2015), *San o gradu: međunarodni konkurs za urbanističko uređenje Beograda 1921–1922*, Beograd: Orion art.
- Ђурић-Замоло, Д. (2009), *Градишћељи Београда 1815–1914*, друго допуњено и измењено издање. Београд: Музеј града Београда.
- Јевтић, М. (1976), Старо и ново, *НИН*, бр. 1347, 31. октобар 1976: 38.
- Конкурс за израду идејне скице за нову зграду Музеја града Београда. Извештај оцењивачког суда о прегледу и оцени поднетих радова (1954), *Годишњак Музеја града Београда I* (Београд): 412–416.
- Конкурс за израду идејне скице за нову зграду Музеја града Београда. Извештај оцењивачког суда о прегледу и оцени поднетих радова (1955), *Годишњак Музеја града Београда II* (Београд): 558–568.
- Конкурс за израду идејног решења реконструкције објекта у Ресавској 406 и пренамену у Музеј града Београда, каталог радова, (2016), Београд.
- МГБ, студијска збирка ЗАУ, конкурсна документација из 1954. године, фасцикла нова зграда Музеја града Београда.
- МГБ, студијска збирка ЗАУ, конкурсна документација из 1976. године, регистратор Конкурс 1976.
- МГБ, студијска збирка ЗАУ, Конкурсна документација из 2016. године.
- Мијајловић, М. (2000–2001), Историјат и структура Музеја града Београда (1), *Годишњак града Београда XLVIII–XLIX* (Београд): 327–356.
- Мијајловић, М. (2002–2003), Историјат и структура Музеја града Београда (2), *Годишњак града Београда XLIX–L* (Београд): 403–427.
- Милашиновић-Марић, Д. (2017), Архитектура у контексту: трговачко-пословни и хотелски комплекс „Рајићева”, Београд, *Архитектура и урбанизам* 45 (Београд): 45–51.
- Николић, Б. (1976), Вредности одбачених, *Полиџика*, 20. 11. 1976: 14.
- Попадић, М. (2009), Архитектура Музеја савремене уметности у Београду, *Наслеђе X* (Београд): 159–178.
- Стаменковић, Ј. (1970), Предговор у: *Паја Јовановић*, Антић Р, Београд: Музеј града Београда, 5–6.
- Целебцић М. и Дабижић М. (1973), Први откупи предмета и оснивање општинског музеја 1903. године, *Годишњак града Београда XX* (Београд): 445–450.
- Целебцић, М. (1978), Да ли је у Конаку кнегиње Љубице био Музеј вароши Београда, *Годишњак града Београда XV* (Београд): 371–376.
- Šišović, G. (2016), Architectural competitions and the issue of the autonomy of architecture: the case of Terazije Terrace, *Saptium* 35 (Beograd): 45–53.

Summary: ANGELINA BANKOVIĆ, ZLATA VUKSANOVIĆ MACURA

THREE ARCHITECTURAL COMPETITIONS FOR THE BELGRADE CITY MUSEUM DESIGN

The Belgrade City Museum was founded by the Belgrade Municipality in 1903. During the past 115 years, the Museum has moved, closed and re-instated its permanent exhibition for a number of times. Aimed at resolving the issue of its building, three large architectural and urbanistic competitions have been organized, with 88 participating author teams. The first competition was organized in 1954. The planned location for constructing the new museum building was the area bounded by the streets Knez Mihailova, 7 jula (now Kralja Petra), Uzun Mirkova and Cara Uroša. According to the program requirements, the area for the museum's permanent exhibition was estimated at 3,490 m², while the planned display arrangement was designed in line with the Museum's collections and materials. There were 19 designs submitted for the competition, by teams from Belgrade, Ljubljana and Zagreb. The highest, equal score was assigned to the designs by architect Ratomir Bogojević and by architects Zdravko Bregovec and Vjenceslav Rihter, but neither project has been implemented.

The second competition was announced in 1976, for the same location. However, this time the area was not treated as empty and undeveloped, but required several buildings constructed in late 19th and early 20th century to be preserved and incorporated as part of the Museum's setting. The competition called for an urbanistic design for the entire area, as well as an architectural design concept for the Museum and several other buildings (library and business-commercial facilities). There were 49 submitted proposals, from teams coming from Belgrade, Ljubljana, Skopje, Novo Mesto and Zadar. The jury declared two proposals as the finest solutions, submitted by architects Branko and Srbojub Rogan and the architect Jernej Krajger, but the projects had the same fate of not being implemented.

After thirty years, the issue of permanent accommodation of Belgrade City Museum has become once again re-actualized. The Museum location was designated in 2006 – the building constructed in 1899, at the time intended to serve as the new Military Academy, encompassed by Nemanjina, Resavska, Birčaninova and Kneza Miloša streets. Thus, the third competition was organized in 2016, seeking for a conceptual design for the reconstruction of building in Resavska 40b and its conversion into a museum.

The required solution had to be concordant with the building's significance and its current conditions, respecting the quality and values of the designated location. The proposals would also need to present high quality of the exterior and interior architecture, manifested in functional, rational and intriguing design, meet the technological requirements for the museum's functioning and offer an adequate investment-economic aspect. Twenty papers were submitted for the contest, mostly by authors from Belgrade, and the jury presented three awards, two purchases and one special recognition. The first prize was assigned to authors from the VIA Bureau, architects Jelena Ivanović Vojvodić, Goran Vojvodić and Jovana Grujevski. The design is currently being further developed.

The realization of architectural-urbanistic contest for the design of Belgrade City Museum duly reflected the social circumstances at the time of their announcing, as well as the attitude of city officials regarding the permanent accommodation of the Museum. The overall unfolding of the three organized competitions can also serve as a good example in analyzing a number of important elements that stand relevant for specific urbanistic issues, such as the forming and shaping of spatial areas, units or blocks, the attitude towards our close or broader environment and architectural heritage, the contemporary trends in architecture, as well as the achievements and creative potential of the local authors.

Illustrations

- Fig. 1 Municipal museum and library in 26 Kralja Petra street, Belgrade City Museum
- Fig. 2 Permanent exhibition of the Belgrade City Museum in 1 Zmaj Jovina street, Belgrade City Museum
- Fig. 3 Design submitted for the competition by architect Juraj Bertol (reference number: 69696), study collection, Architecture and Urbanism Collection
- Fig. 4 Design submitted for the competition by architects Dragan Ilić and Vladeta Stojaković, together with architecture student Dragan Ivković (reference number: 51315), study collection, Architecture and Urbanism Collection
- Fig. 5 Design submitted for the competition under the reference code TRIADA, study collection, Architecture and Urbanism Collection
- Fig. 6 Design submitted for the competition by Zoran Jakovljević, Mirjana Dedić and Gordana Janković (reference number: XYZ-76), study collection, Architecture and Urbanism Collection
- Fig. 7 Design submitted for the competition, reference number 180776, study collection, Architecture and Urbanism Collection
- Fig. 8 Design submitted for the competition by architect Jernej Krajger (reference code: GREDA), study collection, Architecture and Urbanism Collection
- Fig. 9 Design submitted for the competition by a team of authors ATD (reference number: 01011), study collection, Architecture and Urbanism Collection
- Fig. 10 Design submitted for the competition by architects Marija Krsmanović Stringeta, Bruno Oliviera Stringeta, Nemanja Crnobrnja and Milena Kordić, together with associates Petar Cigić and Tijana Stevanović (reference number: 21738), study collection, Architecture and Urbanism Collection
- Fig. 11 Design submitted for the competition by the VIA bureau (reference number: 23409), study collection, Architecture and Urbanism Collection
- Fig. 12 Exhibition “The shell of a museum – three competitions for the design of Belgrade City Museum”, photo by Z. Vuksanović Macura